

ВІДГУК
офіційного опонента доктора економічних наук, професора Павлова
Олександра Івановича на дисертаційну роботу
Боднар Олени Андріївни на тему «Формування стратегічних напрямів
регіонального сільського розвитку», яку подано на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 –
розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Актуальність теми дослідження. Трансформаційні перетворення аграрного сектору економіки, соціальної сфери села, що пов'язані з певними організаційно-правовими та інституціональними змінами не привели до позитивних зрушень у регіональному сільському розвитку. Його рівень характеризується наявністю дисбалансу між доволі високою прибутковістю великих компаній холдингового типу, які використовують природні ресурси сільських територій виключно у корпоративних інтересах, та виснаженістю ґрунтів, деградацією довкілля і занепадом сільського соціального середовища. Зазначені виклики руйнації усієї системи життєзабезпечення на сільських територіях, використання природно-ресурсного потенціалу не на користь сільського населення загрожують не тільки процесу формування продовольчої, а й національної безпеки внаслідок втрати соціального контролю над сільським простором. Ситуація, що склалася на сільських територіях, потребує формування стратегічних напрямів сільського розвитку, застосування до його дослідження територіального підходу, системного аналізу, принципів синергетики та міждисциплінарності.

Враховуючи зазначене, дисертаційна робота Боднар Олени Андріївни на тему «Формування стратегічних напрямів регіонального сільського розвитку», має наукову актуальність та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджується його виконанням у межах комплексної науково-дослідницької роботи Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій, зокрема теми наукового проекту «Інноваційне управління соціально-

економічними системами: держава, кластер, регіон» (номер державної реєстрації 0116U002332), де здобувачеві належить виокремлення методичних аспектів і практичних рекомендацій щодо формування стратегічних напрямів регіонального сільського розвитку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основна частина роботи займає 199 сторінок, містить 43 таблиці та 46 рисунків. Список використаних джерел із 148 найменувань уміщено на 19 сторінках, 8 додатків – на 21 сторінці.

Зміст дисертації охоплює усі головні аспекти теми, відображає структуру роботи, її мету та завдання. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації є обґрунтованими та достовірними, що підтверджується творчим використанням автором фундаментальних положень економічної науки, застосуванням таких загальнонаукових методів, як: узагальнення та систематизації – для характеристики стратегічних напрямів регіонального сільського розвитку; класифікації – для розгляду складових стратегічних напрямів регіонального сільського розвитку; структурно-логічного аналізу – для систематизації методичних підходів дослідження стратегічних напрямів регіонального сільського розвитку із врахуванням міжрегіональних диспропорцій; стратегічного аналізу – для обґрунтування моделі стратегічного планування напрямів регіонального сільського розвитку; метод імітаційного моделювання – при формуванні блок-схеми імітаційної моделі для дослідження синергетичних ефектів сільського розвитку. Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, нормативні документи центральних органів державної влади, дані Державної служби статистики України, дані зарубіжної офіційної статистики, звіти міжнародних організацій.

Повноту наукових положень, висновків і результатів, сформульованих у дисертації, розкрито у її розділах.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади сільського розвитку» визначено сутність та трансформацію поглядів на проблематику сільського розвитку, обґрунтовано сільський розвиток в контексті стратегії розвитку держави: зарубіжний і національний досвід; розкрито методичні підходи в дослідженні стратегічних напрямів сільського розвитку. Визначено, що наукові погляди на проблематику сільського розвитку протягом десятиріччя еволюціонували від розвитку села як адміністративно-територіальної одиниці, особливістю якої є аграрне виробництво, до розуміння сільського розвитку як синергії економічної, соціальної, екологічної та інституційної його складових, де їх комплексна взаємодія повинна забезпечувати добробут населення. За результатами порівняльного аналізу сучасної парадигми сільського розвитку в європейських країнах та в Україні визначено її аграрну спрямованість для країн ЄС та територіальну – для вітчизняного сільського простору, де метою політики є створення належних умов проживання та життєдіяльності для сільського населення (с. 25–92).

У другому розділі «Аналіз структурних елементів регіонального сільського розвитку» здійснено оцінку соціально-економічної складової сільського розвитку регіону, здійснено аналіз екологічного стану сільських територій та розкрито їх регіональні особливості, проведено дослідження інституціональних аспектів сільського розвитку. Дослідженнями соціально-економічної складової сільського розвитку України за 64 показниками та 12 напрямками за період 2015–2017 років. виявлено, що у рейтингу областей України найкраща ситуація за розрахованими даними є у Харківській, Рівненській, Дніпропетровській областях, найгірша – у Луганській та Донецькій областях (дослідження проводилися за даними підконтрольних територій). Миколаївська область за результатами моніторингу соціально-економічного розвитку у 2015 році посідала 22 місце, в 2016 – 19, а в 2017 – 23 (с. 93–162).

У третьому розділі «Стратегічні орієнтири сучасної парадигми регіонального сільського розвитку» визначено концепцію комплексного сільського розвитку та джерела його фінансування, обґрунтовано механізми реалізації стратегічного сільського розвитку на регіональному рівні, здійснено формування моделі програмної реалізації стратегії сільського розвитку регіону. Доведено, що сільський розвиток є достатньо тривалим процесом переходу складних об'єктів від одного стану до іншого, більш досконалого. Розвиток сільських територій – це кількісні та якісні зміни, що відбуваються в різних сферах їх життєдіяльності й призводять до оновлення сільської територіальної підсистеми через внутрішні структурні та функціональні зміни. Економічне зростання, реструктуризація економіки, активізація інвестиційно-інноваційної діяльності в регіоні дозволяють говорити про економічний розвиток; розширення інфраструктури та відтворення соціального життя (демографічні, освітні, оздоровчі, медичні, культурні та інші аспекти), що позитивно позначається на соціальній складовій сільського розвитку. Поєднання зазначених напрямів розвитку формує основу соціально-економічного розвитку. Проте, в сучасних умовах господарювання обов'язковою умовою регіонального сільського розвитку є збереження, підтримка та покращення екологічних умов і чинників, що у свою чергу повинно бути враховано при формуванні стратегічних пріоритетів та напрямів розвитку будь-якого суб'єкта діяльності. Крім того, доведено, що формування сучасної концепції регіонального сільського розвитку обов'язково повинно мати відповідне інституціональне забезпечення (с. 163–211).

У дисертаційній роботі здійснено теоретичні узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в формуванні стратегічних напрямів регіонального сільського розвитку. На основі проведеного дослідження відповідно до поставленої мети сформовано висновки теоретичного, методичного та практичного характеру (212–214).

Отже аналіз змісту дисертації Боднар О.А. переконує в обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірності та досягненні визначеної мети дослідження й виконанні його завдань.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в розробленні теоретико-методичних засад і наданні практичних рекомендацій з формування стратегічних напрямів регіонального сільського розвитку, зокрема:

удосконалено:

- трактування сутності категорії «сільський розвиток» як інтегрованого інституційного процесу стійких організаційно-політичних, соціально-економічних, духовних, культурних та природно-екологічних трансформацій, що спрямовані на забезпечення високого рівня життя мешканців сільських територій;

- методику оцінки сільського розвитку, що, на відміну від наявних, має комплексний характер і поєднує вплив різних факторів і відповідних показників з метою отримання узагальнюючих індикаторів на базі аналізу і порівняння окремих з них, а також передбачає щорічний моніторинг збалансованого сільського розвитку кожного району за відповідними складовими;

- систему регулювання розвитку сільських територій, що полягає у створенні самодостатніх інституційних та організаційних умов, які сприяють відродженню на селі підприємництва, самоорганізації сільських мешканців, де важливою функцією є соціальний захист, відповідні стандарти та гарантії сільського населення, сприяння раціональному використанню ресурсів сільських територій, що у підсумку забезпечуватиме формування ефективних систем державного управління;

- організаційно-економічний механізм регіонального сільського розвитку відповідно до визначених концепцій, який функціонуватиме на основі: обґрунтування й узгодження цілей і напрямів функціонування об'єктів економіки та соціальної сфери; визначення основних принципів, де суб'єктами – органами управління є сільські адміністрації з уточненням їх повноважень; ресурсного та фінансового забезпечення програм розвитку;

– імітаційну модель дослідження синергетичних ефектів сільського розвитку, що дозволяє розширити сутність діапазону задач, пов'язаних з розробкою і прийняттям рішень в умовах невизначеності, недостатності інформації, так і в умовах неможливості проведення соціально-економічних експериментів на реальних територіях і об'єктах;

дістали подальшого розвитку:

– підхід єдності досліджуваних категорій, особливість якого обґрунтовується твердженнями, що з одного боку, сільським сектором охоплено сільські території, а з іншого, розвиненість сільського сектора обумовлена рівнями розвитку сільських територій, що ним об'єднані. При цьому, характер, особливості та результативність розвитку сільського сектора безпосередньо або опосередковано визначають рівень ефективності розвитку взаємопов'язаних із ним сільських територіальних утворень;

– основні заходи довгострокової туристичної стратегії, що у перспективі визначають економічне зростання, розвиток інфраструктури й культури в сільській місцевості регіону, забезпечать піднесення добробуту громадян, що проживають в даній місцевості;

– концептуальний підхід стійкого сільського розвитку, що враховує наступні напрями: виявлення чинників, які впливають на формування процесів стійкого сільського розвитку; визначення значущості стійкого сільського розвитку за рахунок комплексного розвитку сільської місцевості; обґрунтування необхідності цілеспрямованої діяльності суб'єктів управління усіх рівнів;

– регіональна стратегія досягнення стійкого сільського розвитку, що у порівнянні з іншими, відповідає умовам конкретного регіону і на основі якої здійснюється розробка регіональної цільової програми сільського розвитку.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Основні наукові положення, висновки та результати дослідження викладено у 19 наукових працях, з яких: 12 – статті в наукових виданнях (у т. ч. 8 – у наукових фахових виданнях, 4 – у виданнях, що входять

до наукометричних баз), 7 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій – 7,2 друк. арк. (особисто автору належить 7,0 друк. арк.). Статті, що розміщені у фахових періодичних виданнях, датовані 2011–2017 роками й мають досить розгалужену географію. Опубліковані наукові праці здобувача відбивають структуру дисертаційної роботи, її зміст, сутність, мету та завдання.

Практичне значення результатів дослідження. Одержані здобувачем результати дослідження з обґрунтування теоретичних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо формування стратегічних напрямів регіонального сільського розвитку характеризуються достатньо високим науковим рівнем й доведені до рівня методичних та практичних розробок. Вони можуть бути використані органами державної влади та органами місцевого самоврядування в процесі розроблення та реалізації регіональних стратегій, сільськими територіальними громадами – при формуванні пріоритетних напрямів сільського розвитку, а також вищими навчальними закладами при підготовці фахівців з економіки та менеджменту.

Результати дисертаційного дослідження, висновки та рекомендації, що містяться в роботі, апробовані на науково-практичних конференціях, схвалені та використовуються в практичній діяльності Регіонального фонду підтримки підприємництва в Миколаївській області (довідка № 11/34 від 15.02.2017 р.); Бюро регіонального розвитку, КП Одеської обласної державної адміністрації (довідка № 104 від 17.02.2017 р.); Херсонської обласної ради (довідка № 98-111-375/103 від 14.12.2017 р.), Миколаївського обласного фонду розвитку і підтримки громадських ініціатив (довідка № 11 від 13.03.2018 р.).

Дискусійні положення та зауваження по змісту дисертаційної роботи. Відмічаючи достатній науковий рівень дисертаційного дослідження, слід зауважити, що воно не позбавлене певних недоліків.

1. Здобувач не завжди коректно використовує науковий апарат дослідження. Зокрема, в тексті дисертації доволі часто зустрічаються як замітники термінів «сільський розвиток» і «сільські території» наступні словосполучення: «стійкий розвиток», «сталий розвиток», «соціально-

економічний розвиток», «сільські соціально-економічні утворення», «сільські соціально-економічні системи», «село», «сільська місцевість», «сільські територіальні одиниці», «сільський сектор» тощо без їх змістовного наповнення (с. 25, 27, 28, 30, 32, 39, 45, 163 та ін.).

2. У підрозділі 2.1 «Оцінка соціально-економічної складової сільського розвитку» значна увага приділена аналізу виробничої діяльності на сільських територіях Миколаївської області, проте сучасний стан і перспективи розвитку їх соціальної складової розкриті недостатньо (с. 95–97).

3. У підрозділі 3.1 дисертанту слід було б розкрити не тільки джерела, а й механізми фінансового забезпечення регіонального сільського розвитку на різних рівнях формування бюджетів (с. 173–174).

4. Наведені у підрозділі 3.3 дані, що містять результати SWOT-аналізу сучасного стану сільських територій Миколаївської області (с. 193–195), доцільно було б викласти у другому, аналітичному розділі дисертаційної роботи.

5. Наукові положення та рекомендації дисертаційного дослідження, що містяться у третьому розділі, подано без їх прив'язки до завдань та стратегічних напрямів сільського розвитку Миколаївського регіону.

6. Висновки до другого та третього розділів дисертаційної роботи є громіздкими (складаються відповідно з 16 та 15 пунктів), що значно перевищує кількість пунктів загальних висновків, які у свою чергу є не повною мірою узгодженими з завданнями та новизною дослідження.

7. Не зовсім досконалою є частина дисертаційної роботи, що містить додатки. Так, у додатку Г не повною мірою відображено нормативно-правові акти, які регулюють регіональний сільський розвиток, а деякі з них наведені не точно.

Проте перелічені зауваження щодо тексту дисертаційної роботи суттєво не впливають на загальне позитивне враження від проведеного Боднар О.А. дослідження.

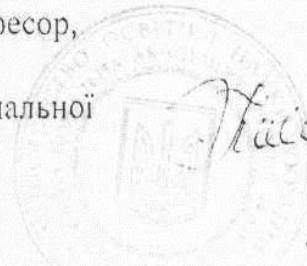
Відповідність дисертації встановленим вимогам МОН України.
Дисертаційне дослідження Боднар О.А. «Формування стратегічних напрямів

регіонального сільського розвитку» за своїм змістом, актуальністю, науковою новизною, практичним значенням і оформленням відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567. Автореферат відображає основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження і є ідентичним з результатами дисертації.

Загальний висновок. Дисертаційна робота «Формування стратегічних напрямів регіонального сільського розвитку» є самостійною, завершеною науковою працею, яка має теоретичне та практичне значення, а її автор – Боднар Олена Андріївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки
промисловості Одеської національної
академії харчових технологій

Handwritten signature of O.I. Pavlov

О.І. Павлов

Листом О.І. Павлова застверджую.

Володимир Савченко

Відгук надіслав

15.03.19 Володимир Савченко

СВР Ф 41.088.05

Укр. Ч.В. Крутіца